

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КОМПАНЕЦЬ КАТЕРИНА АНДРІЇВНА

УДК 65.012.23: 338.482.22

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
ПРИНЦИПІВ ТА МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ
(НА ПРИКЛАДІ ТУРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ)**

Спеціальність 08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі менеджменту Національного транспортного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат технічних наук, доцент
Лаврик Іван Федорович,
Національний транспортний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Бойко Маргарита Григорівна,
Київський національний торговельно-економічний
університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри готельно-ресторанного бізнесу

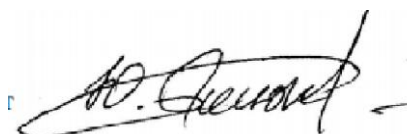
кандидат економічних наук, доцент
Сугоняко Дмитро Олександрович,
Чернігівський національний технологічний університет
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри менеджменту

Захист відбудеться «28» грудня 2015 р. о 15:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.059.04 у Національному транспортному університеті за адресою: 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, ауд. 333.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного транспортного університету за адресою: 01103, м. Київ, вул. Кіквідзе, 42.

Автореферат розісланий 27 листопада 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю.С. Грисюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Динамічні зміни в економіці, загострення міжнародної конкуренції, поглиблення міжнародних процесів інвестування, поява нових організаційних форм співробітництва та партнерства є трендом соціально-економічного розвитку. Складні умови функціонування суб'єктів господарської діяльності обумовлюють застосування методів управління, які дозволять створити засади для реалізації їх економічних інтересів. Наведені тенденції суттєво впливають на туризм, який є соціально-економічним явищем та відноситься до однієї із сфер світової економіки, що найбільш динамічно розвивається. На туризм припадає близько 11% світових споживчих витрат, 7% сумарних капітальних вкладень, 6% світового валового національного продукту та 5% усіх податкових надходжень. За оцінками експертів Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), туристський потенціал України використовується не повною мірою. До того ж для національного туризму характерним є високий рівень диференціації виїзного і в'їзного туристичних потоків, що негативно впливає на конкурентоспроможність туристичного продукту.

У нинішніх соціально-економічних умовах нестабільне зовнішнє середовище веде до проявів монополізації ринку туристичних послуг туроператорами, загострення конкуренції серед туристичних агентів. Для збереження ринкових позицій туристичних підприємств актуальним є розроблення організаційно-економічних методів та принципів управління підприємствами, застосування яких дозволить превентивно враховувати зміни у зовнішньому середовищі їх діяльності.

Вирішенню проблем управління діяльністю підприємств присвячені наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів: М.А. Берг, М.Н. Бідняка, С.В. Воробйова, Т.А. Воркут, Д.В. Дорошкевич, Є.Г. Панченка, О.В. Козлова, О.Е. Кузьміна, А.А. Мазаракі, Л.М. Хміль, Ф.І. Хміль, М.Г. Чумаченка, О.Р. Омеляновича, В.Г. Шинкаренка, М. Керхера та інших науковців; теоретичним і методичним питанням управління туристичною галуззю присвячено публікації Я.І. Алмашій, І.Т. Балабанова, М.Г. Бойко, С.С. Галасюка, Н.І. Кабушкіна, В.А. Квартальнова, С.М. Кобзова, Є.В. Козловського, О.О. Любіцевої, Є.А. Макаревича, С.В. Мельниченко, І.М. Писаревського, І.Г. Смирнова, В.С. Тикунова, Т.І. Ткаченко, О.О. Фастовця та інших. Вагомі концептуальні положення стосовно принципів управління туристичними організаціями досліджували науковці Н.О. Алешугіна, Т.В. Грінькова, Р.Т. Ісмїєва, В.В. Побирченко, Д.С. Синка, Д.А. Чернішева та інші. Осмислення теоретичних здобутків свідчить про науковий інтерес до проблематики управління діяльністю підприємств, удосконалення методів управління.

В умовах глобалізації та з урахуванням гео економічних, геополітичних та геосоціальних реалій соціально-економічного розвитку, удосконалення методів управління суб'єктами туристичного бізнесу є актуальним науковим завданням. У цьому контексті зазначимо, що малодослідженими залишаються проблеми

подолання диспропорційності в управлінні туристичними підприємствами. Це негативно впливає на процес проектування, розроблення та реалізації конкурентоспроможного туристичного продукту (послуги). З цих позицій є можливість констатувати про актуальність організаційно-економічного обґрунтування принципів і методів управління підприємством, які забезпечать конкурентні позиції на ринку туристичних послуг з урахуванням глобалізаційних викликів. Наукова і практична вагомість визначених питань зумовила вибір теми, мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри менеджменту Національного транспортного університету за темами: «Організаційно-економічні проблеми транспортного комплексу України на сучасному етапі розвитку» (номер державної реєстрації 0110U008118) та «Теоретичні основи удосконалення системи управління підприємствами транспортного комплексу» (номер державної реєстрації 0114U006585). Особисто автором у контексті цих робіт узагальнено теоретичні та проаналізовано методичні аспекти розвитку управління економічною діяльністю підприємств у сфері туристського транспорту, які обумовлені і взаємопов'язані з розвитком туризму і транспортного комплексу в цілому.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та методичних рекомендацій щодо організаційно-економічного обґрунтування принципів і методів управління підприємством в умовах глобалізації.

Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання:

- досліджено вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємств та визначено напрями їх адаптації до впливу чинників глобалізації;
- обґрунтовано принципи та методи управління підприємствами в умовах глобалізації та загострення міжнародної конкуренції на ринку туристичних послуг;
- визначено показники оцінювання економічної привабливості видів туристичних послуг;
- удосконалено шкалу оцінки рівня привабливості території здійснення туристичної подорожі з метою інформаційно-ресурсного забезпечення підприємств туристичної галузі для їх подальшого розвитку;
- розроблено методичні підходи до формування конкурентоспроможного туристичного продукту на основі використання удосконалених методів та принципів управління;
- розроблено модель проектування оптимального туристичного маршруту та її програмне забезпечення.

Об'єктом дослідження є процес організаційно-економічного обґрунтування принципів і методів управління підприємством.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні положення організаційно-економічного обґрунтування методів та принципів управління підприємствами в умовах глобалізаційних викликів.

Методи дослідження. Основними методами дисертаційного дослідження є: статистичний, експертний, порівняльно-описовий, системно-структурний,

картографічний. Картографічні зображення створені на основі методів і прийомів геоінформаційного картографування із застосуванням програмних продуктів: ГІС, пакет Microsoft Office, Microsoft Excel та Mathcad. Для реалізації поставленої мети використано *діалектичний метод* щодо вивчення економічної складової туристичних маршрутів; *метод аналітичного вирівнювання динамічних рядів, метод групування та порівняння* - для дослідження динаміки розвитку туристичної галузі України; *соціологічне дослідження, логіко-аналітичний метод та статистичний аналіз* – для удосконалення узагальненої шкали оцінки рівня привабливості території здійснення туристичної подорожі; *графічний метод* – для створення картографічного, графічного зображення та схематичного подання теоретичного матеріалу; *метод економіко-математичного моделювання* – для проведення експериментального дослідження; *абстрактно-логічний метод* – для здійснення теоретико-методичних узагальнень та формулювання висновків.

Теоретичною базою дослідження є фундаментальні положення системного підходу, діалектичного методу пізнання економічних процесів і явищ, логічного аналізу, теорії економіки та менеджменту, теорії стратегічного управління, а також роботи провідних вітчизняних і зарубіжних вчених у досліджуваній галузі.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, статистичні дані Всесвітньої туристичної організації і Державної служби статистики України, звіти Міністерства освіти і науки України, а саме інформаційні документи з питань розвитку туризму: «Про хід виконання Програми розвитку туризму в м. Києві до 2015 року та Міської цільової програми підготовки та проведення у м. Києві фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу», «Проект Концепції розвитку екскурсійної діяльності в м. Києві». Дані оброблялися з використанням сучасних програмно-інформаційних засобів і технологій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробленні теоретичних положень та методичних рекомендацій щодо організаційно-економічного обґрунтування методів та принципів управління туристичними організаціями в умовах глобалізаційних викликів з метою формування конкурентоспроможного туристичного продукту, а саме:

вперше:

- використано принцип конвергенції в управлінні туристичними організаціями, який розкриває інтерпретацію процесів глобалізації у контексті консолідованого об'єднання суб'єктів туристичного ринку з метою підвищення ефективності їх діяльності та посилення конкурентоспроможної позиції на ринку туристичних послуг;

удосконалено:

- систему цільових орієнтирів організаційно-економічного адаптування методів та принципів управління туристичними підприємствами, застосування яких дозволяє за результатами багатofакторного кореляційно-регресійного аналізу в режимі реального часу оптимізувати процес формування туристичного маршруту;

- методичний підхід до оцінки економічної привабливості туристичної послуги (маршруту), який, на відміну від існуючих, враховує можливості задоволення вимог споживачів до туристичного продукту.

- процес шкалування оцінки рівня привабливості туристичної території, який, на відміну від існуючого, базується на використанні геоінформаційного забезпечення, що дозволяє сформулювати алгоритм оцінки туристичного потенціалу території та здійснювати моніторинг за змінами в природно-рекреаційному туристичному комплексі;

- науковий підхід до формування конкурентоспроможного туристичного продукту на основі комплексної методики проектування оптимального туристичного маршруту із застосуванням принципів соціально-культурного, соціально-економічного спрямування, яка, на відміну від існуючих, дозволяє здійснювати сегментацію ринку туристичних послуг;

набуло подальшого розвитку:

- обґрунтування змістовності понять «пріоритетна територія подорожі (ПТП)», «пріоритетно-цінний об'єкт (PZO)», які визначили вектор організаційно-економічного обґрунтування методів та принципів управління туристичними підприємствами, що дозволило змоделювати алгоритм формування туристичного маршруту, який відображає спрямованість управління на врахування споживчих пріоритетів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні положення й методичні підходи доведені до рівня конкретних рекомендацій щодо розвитку підприємств в глобалізаційних умовах, а саме: розробки методичних підходів формування туристичного маршруту із застосуванням удосконалених методів та принципів управління підприємствами, на яких базується формалізована модель оптимального туристичного маршруту. Це дозволило розробити програмне забезпечення створення туристичного конкурентоспроможного продукту, що призвело до скорочення часу на здійснення екскурсійних замовлень і тематичних маршрутів. Впровадження удосконалених методів та принципів управління надає можливість посилити інтеграційні та інноваційні процеси, підвищити ефективність управління туристичними підприємствами. Розроблені в дисертації методичні підходи являють собою рекомендації з практичного їх застосування на туристичних підприємствах (туроператорах та турагенціях, які надають послуги самостійно). Розроблена формалізована модель виявлення туристичного потенціалу, результати дослідження можуть бути використані при розробці «Концепції розвитку туризму в Україні», «Концепції розвитку туризму в Києві та Київській області».

Результати дослідження, висновки і рекомендації та методичні підходи до формування оптимального туристичного маршруту використовуються в діяльності ТОВ «Туристична пошта» (акт впровадження № 2814 від 12.01.2015р.), ТОВ «Краєвид» (акт впровадження № 102 від 13.01.2015 р.), ТОВ «Унітерра-III» (акт впровадження № 101/09 від 09.02.2015р.).

Окремі положення та практичні рекомендації дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Національного транспортного університету на кафедрі менеджменту та туризму під час викладання дисциплін: «Діяльність туристичної самодіяльної організації», «Туристичне країнознавство», «Рекреаційні комплекси», «Організація діяльності туроператора» (акт впровадження №2010/08-09 від 04.08.2014р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною, завершеною роботою, в якій викладено авторський методичний підхід до формування конкурентоспроможного туристичного продукту (маршруту), який базується на використанні запропонованих методів та принципів управління підприємством. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, які є результатом самостійної роботи автора. Внесок автора в роботи, виконані у співавторстві, наведено у списку опублікованих праць за темою дисертації [4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 16, 19, 21, 22, 23].

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення та практичні рекомендації дисертаційного дослідження доповідались та отримали позитивні відгуки науковців на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку сталого туризму» (м. Сімферополь, Кримський Інститут бізнесу, Самарський Інститут Бізнесу та Управління, Консалтингово-конфліктологічний центр, Центр Розвитку освіти, науки та інновацій, 2012 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі» (Київський інститут бізнесу та технологій, м. Житомир, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Еволюція наукової думки» (г. Уфа, Республіка Башкортостан, 2014); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Туризмознавство»: наукові та практичні аспекти (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, кафедра «Туризму», м. Івано-Франківськ, 2011р.); 11-ти щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів і структурних підрозділів Національного транспортного університету (м. Київ, 2005 – 2015 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи опубліковано у 23 наукових працях, у тому числі: 8 – у фахових виданнях, 3 – у закордонних виданнях, 11 – у матеріалах конференцій. Отримано 3 свідоцтва про реєстрацію авторських прав на твори: «Методика формування туристичного маршруту», «Формалізована модель формування оптимального туристичного маршруту» та «Програмне забезпечення моделі формування оптимального туристичного маршруту».

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст дисертації викладено на 161 сторінці комп'ютерного набору, містить 28 таблиць та 33 рисунки. Список використаних джерел налічує 189 найменувань, розміщених на 21 сторінці. Дисертація має додатки на 51 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету і завдання, предмет і об'єкт дослідження, методи дослідження, встановлено зв'язок роботи з науковими темами, можливість практичного використання результатів дисертаційного дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну та практичну значущість отриманих результатів, подано відомості про апробацію отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретичні основи визначення принципів та методів управління підприємствами в умовах глобалізації» досліджено вплив зовнішнього середовища на діяльність в умовах глобалізації, обґрунтовано принципи та методи управління підприємствами, визначено особливості функціонування туристичних організацій в умовах глобалізації.

Компаративний аналіз наукових підходів до функціонування підприємств у глобалізаційних умовах дозволив виділити аспекти їх розвитку: просторові, функціональні, системні, інституційні, ресурсні. Доведено, що для управління підприємствами в умовах перманентної кризи та швидкозмінних геополітичних, гео економічних і геокультурних умовах суттєвим є просторова та ресурсна спрямованість їх діяльності. Визначено основні методи управління підприємствами, що враховують умови глобалізації, а саме: системний, структурно-функціональний, інституційний та синергетично-системний (табл. 1).

Таблиця 1 – Методи управління підприємствами в умовах глобалізації

Найменування методу	Зміст методу
Системний	Передбачає розглядати підприємство у вигляді надзвичайно складної соціально-економічної системи, діяльність якої відбувається в зовнішньому середовищі з великою кількістю елементів. Дозволяє виявити ресурсний та інтелектуальний потенціал, можливості для становлення і розвитку та спрямувати функціонування системи.
Структурно-функціональний; інституційний	Дозволяють розкрити зміст екзогенних та ендемогенних зрушень в суспільстві.
Синергетично-системний	Дозволяє пояснити особливості розвитку управлінської системи в звичайному і кризовому режимах функціонування та передбачає багатоваріантність, альтернативність вибору шляхів суспільно-політичного розвитку підприємств, його нелінійність та можливості самоорганізації.

Обґрунтовано, що основою використання методів управління є закони і принципи суспільного виробництва, технічний, соціальний, економічний рівні розвитку підприємства.

З метою адаптації підприємств до умов глобалізації доведено доцільність врахування в управлінні принципу конвергенції, сутність якого полягає в утворенні єдиного інтеграційного геопростору, об'єднання економічних інтересів, ресурсів структурних елементів на рівні країни, регіону зі схожими макроекономічними та структурними показниками розвитку. Використання цього принципу в управлінні підприємствами забезпечує інтерпретацію процесів глобалізації у контексті консолідованого об'єднання суб'єктів туристичного ринку з метою підвищення ефективності їх діяльності.

Критичний аналіз наукових поглядів на управління підприємствами в умовах глобалізації та пролонгованої соціально-економічної кризи дозволив дійти висновку про актуальність визначення та застосування принципів (табл. 2), які забезпечують:

по-перше, спрямованість та адаптацію сервісної діяльності туристичних підприємств до потреб споживачів; *по-друге*, можливість оперативно змінювати та оновлювати асортимент послуг (маршрутів), що є основою підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту та економічної ефективності господарської діяльності підприємств.

Таблиця 2 – Принципи формування конкурентоспроможного туристичного продукту

№ з/п	Принцип	Зміст принципу
1.	Соціально-культурного спрямування	Передбачає врахування соціальних та культурних уподобань споживачів туристичної галузі, вивчення статистичної, анкетної та інформативної доступності при створенні туристичного екскурсійного маршруту.
2.	Соціально-економічного спрямування	Передбачає мінімізацію собівартості туристичного продукту щодо задоволення туристичних потреб споживача туристичною екскурсійною послугою.
3.	Цілеспрямованості	Передбачає врахування цілей споживача туристичної екскурсійної послуги та вивчення попиту на тематичні екскурсії на туристичному ринку.
4.	Ефективності	Передбачає врахування специфіки дій по реалізації туристичної екскурсійної послуги з максимальним задоволенням уподобань туриста, що веде до збільшення туристичних потоків.
5.	Системності	Передбачає безперервний зв'язок при створенні нового конкурентного туристичного продукту, екскурсійної послуги між усіма інфраструктурними одиницями.

Авторська розробка

Запропоновані принципи дозволили врахувати соціальні, економічні, технологічні, політичні показники глобалізаційних умов і виявити детермінанти формування туристичного маршруту.

У другому розділі «Застосування принципів та методів управління в діяльності туристичних організацій» проаналізовано детермінанти формування туристичного продукту, розкрито структуру конкурентоспроможного ринкового продукту, обґрунтовано показники оцінювання економічної привабливості видів туристичних послуг, удосконалено шкалу оцінки рівня привабливості території здійснення туристичної подорожі, розроблено та апробовано методичні підходи до формування туристичного продукту.

Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності туристичних організацій дозволив дійти висновку, що існуючі методи та принципи управління підприємствами не розкривають особливості цього процесу в умовах глобалізації. Доведено доцільність застосування в управлінні туристичними організаціями принципу глобалізаційної євросегментації, сутність якого ґрунтується на методах євросегментації ринку туристичних послуг та актуалізує необхідність формування конкурентоспроможного туристичного продукту як чинника збереження ринкової частки, підвищення ефективності діяльності та посилення конкурентоспроможної позиції туристичної організації на ринку.

Доведено, що детермінанти, які впливають на формування конкурентоспроможного туристичного маршруту, за своєю структурою є екзогенними (зумовлені спонтанними змінами в ринковому середовищі); ендегенними (формуються в онтогенезі середовища); дуалістичними (зумовлюються змінами на рівні екзогенного та ендегенного середовища). Аналіз проводився із застосуванням методу ранжування та бальних оцінок. Отримані результати дозволили визначити портфель показників за відповідними детермінантами та конкретизувати їх вплив на формування конкурентоспроможного туристичного продукту (маршруту) (рис.1).

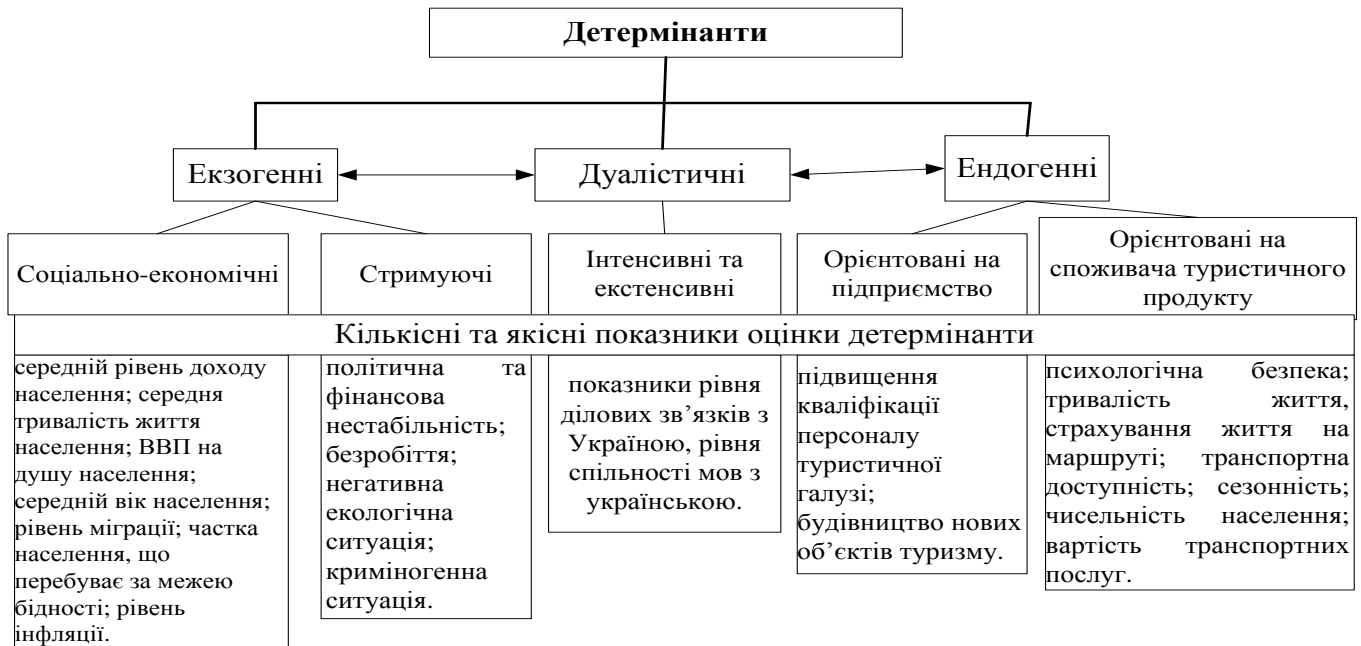

Рисунок 1 - Детермінанти формування туристичного маршруту
Авторська розробка

Обґрунтовано, що застосування принципів цілеспрямованості та системності управління туристичною організацією дозволяє визначити пріоритети споживачів туристичної послуги (маршруту). Змістовною основою цих принципів є можливість виявити фактори вибору туристичної території подорожі (рис.2).

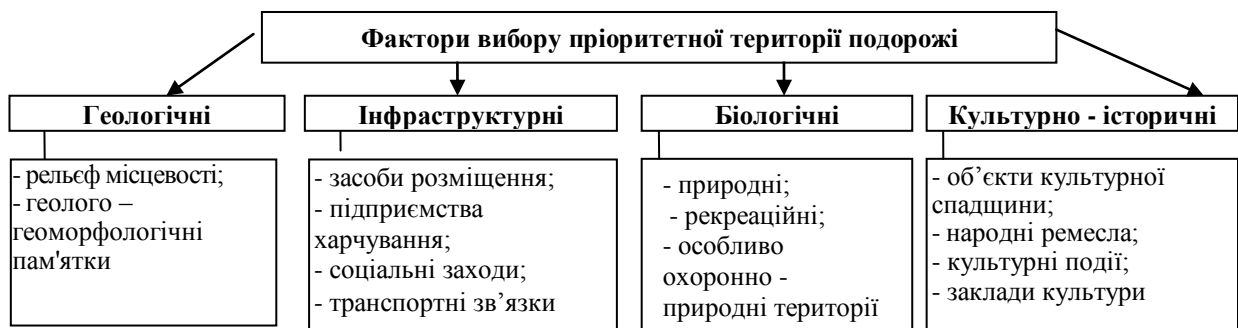

Рисунок 2 - Фактори пріоритетної території подорожі
Авторська розробка

За результатами дослідження детермінанти формування конкурентоспроможного туристичного маршруту, врахування принципів цілеспрямованості і системності управління туристичною організацією та з метою визначення структурних елементів туристичного потенціалу, які формують туристичний маршрут за класифікаційними видами та виявлення пріоритетної території здійснення туристичної послуги, запропоновано шкалу оцінки рівня привабливості туристичної території подорожі. Рівень пріоритетності території здійснення туристичної подорожі визначається за формулою:

$$P_i = \sum_{j=1}^n R_{j,z} , \quad (1)$$

де: P_i – пріоритетний рівень i – ї території подорожі;

$R_{j,z}$ – ранг привабливості j -го об'єкта, залежно від цілі подорожі z .

У складних соціально-економічних умовах важливим завданням управління туристичною організацією є зростання обсягів туристичних потоків, збереження ринкової частки, задоволення споживчих потреб туристів. Для вирішення зазначеного завдання запропоновано методика вибору туристичного маршруту, апробація якої дозволила встановити детермінанти та дослідити їх вплив на розвиток туристичних підприємств, а саме: соціально-економічний фактор (охоплює 37,4% загальної дисперсії); транспортної доступності (13,5 %), психологічний (12,7%), комунікаційний (11,8 % загальної дисперсії). Визначення та рейтингування факторів дозволить туристичним організаціям аргументовано інтерпретувати базові чинники розробки конкурентоспроможного продукту. З урахуванням отриманого висновку запропоновано методика вибору туристичного маршруту, яка доповнена картографічним методом і у взаємодії зі структурно-логічними моделями дозволяє розрахувати пріоритетність i -го об'єкта для туристичної подорожі та врахувати портфель факторів вибору території подорожі для туристичного маршруту:

$$SP_i = IR_{i,z} + P_r R_{i,z} + KR_{i,z} + SR_{i,z} , \quad (2)$$

де: SP_i - пріоритетність об'єкта для туристичної подорожі;

$IR_{i,z}$ - ранг інфраструктурної привабливості території подорожі;

$PrR_{i,z}$ - ранг природної привабливості території подорожі;

$KR_{i,z}$ - ранг культурно – історичної привабливості території подорожі;

$SR_{i,z}$ - ранг соціальної привабливості території подорожі.

Апробація комплексної методики вибору туристичного маршруту дала можливість визначити конфігурації економічних, соціальних, ресурсних, інфраструктурних, природно-географічних та культурно-історичних показників, які відображають можливості вибору території подорожі для туристичного маршруту. У цьому контексті обґрунтовано доцільність розвитку понятійного апарату туризму через введення дефініцій «пріоритетна територія подорожі (ПТП)» та «пріоритетно цінні об'єкти» (PZO). Зокрема, пріоритетну територію подорожі інтерпретовано як територію, яка має максимальну кількість природних, інфраструктурних, культурно-історичних та пріоритетно-цінних об'єктів, що формують територіальні

скупчення для визначення оптимального туристичного маршруту; пріоритетно-цінні об'єкти – це історично екскурсійна спадщина, яка максимально приваблює споживача туристичної послуги (туриста).

Методика вибору туристичного маршруту є інформаційно-аналітичною системою оцінки рівня привабливості району здійснення туристичної подорожі.

У третьому розділі «Імплементация методів та принципів в управління туристичними організаціями» обґрунтовано методичні підходи до формування конкурентоспроможного туристичного продукту; розроблено формалізовану модель проектування та організації оптимального туристичного маршруту.

У дисертаційній роботі визначено, що вектор організаційно-економічного обґрунтування методів та принципів управління туристичними організаціями спрямований на забезпечення економічності туристичних маршрутів. Аргументовано доцільність використання уніфікованої методики оптимізації параметрів формування туристичної послуги, варіювання якими дозволило виявити їх оптимальні варіанти і вплинути на ефективність розробки нитки маршруту.

Застосування в управлінні туристичною організацією принципу соціально-економічності туристичних маршрутів дозволяє врахувати детермінанти формування конкурентоспроможного туристичного продукту (рис. 3).

Методичний підхід до формування конкурентоспроможного туристичного продукту				
Мета: формування оптимального туристичного маршруту, який є основою складовою туристичного продукту, направлено на підвищення ефективності діяльності туристичних підприємств та посилення конкурентоспроможної позиції на ринку.				
Етапи	Інструментарій	Принципи	Наукові методи дослідження	Адаптування методу
Етап 1	Алгоритм формування оптимального туристичного маршруту. Формалізована модель формування туристичного маршруту. Програмне забезпечення моделі формування туристичного продукту. Алгоритм впровадження методичного підходу.	Соціально-культурного та соціально-економічного спрямування.	Групування та порівняння.	Для дослідження динаміки розвитку туристичної галузі.
Аналіз пріоритетної туристичної території подорожі.			Логіко – аналітичний, статистичного аналізу.	Для оцінки привабливості території здійснення туристичної подорожі та уподобань споживачів туристичної послуги.
Етап 2		Цілеспрямованості	Експериментального та абстрактно-логічного дослідження.	Для здійснення теоретико-методичних узагальнень уподобань потреб на туристичному ринку.
Побудова картографічного матеріалу.				
Етап 3				
Формування нитки маршруту.	Ефективності	Діалектичного пізнання економічних процесів і явищ, логічного аналізу, теорії економіки та менеджменту, теорії стратегічного управління.	Для виявлення зв'язку між суб'єктами туристичного ринку. Для формування алгоритму проектування конкурентоспроможного туристичного продукту.	
Етап 4				
Моделювання процесу створення оптимального туристичного маршруту.	Системності			
Етап 5				
Підготовка, перевірка програмного забезпечення. Навчання користувачів програмою оптимального туристичного маршруту.	ВИСНОВКИ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання запропонованих принципів конкурентоспроможного продукту дозволило сформувати алгоритм оптимального туристичного маршруту, враховуючи всі детермінанти. 2. Адаптування наукових методів дозволило проаналізувати складові кожного етапу методичного підходу. 3. Комплексне виконання послідовних дій дозволило створити інструментарій методичного підходу. 4. Інструментарій методичного підходу дозволяють в режимі реального часу створювати оптимальний туристичний маршрут, який є основою конкурентоспроможного туристичного продукту. 		
Етап 6				
Організаційне затвердження маршруту.				

Рисунок 3 – Методичний підхід до формування конкурентоспроможного туристичного продукту

Авторська розробка

Розроблено алгоритм проектування та організації туристичного маршруту (рис. 4), що представляє формалізовану модель, на основі якої визначаються екскурсійні об'єкти і обґрунтовуються послідовність їх відвідування за пріоритетністю, вартістю, часом, довжиною нитки маршруту та зробити вибірку оптимальний за пріоритетністю варіантів туристичної послуги.

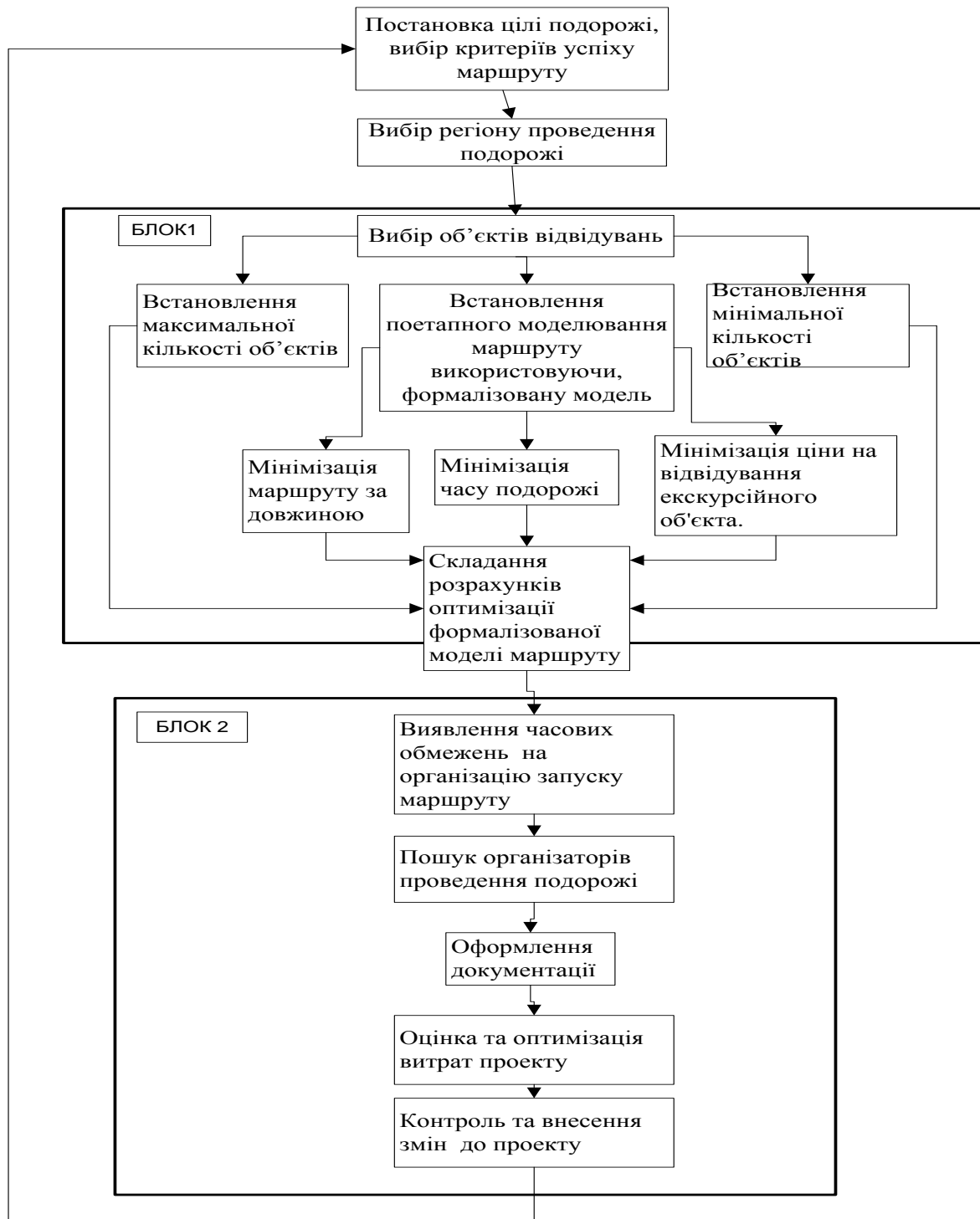

Рисунок 4 - Алгоритм проектування та організації туристичного маршруту
Авторська розробка

Запропонований та апробований алгоритм складається з двох блоків, які відокремлюють складну процедуру проектування туристичного маршруту (блок 1) та організаційні питання (блоку 2), що передбачає оформлення документації та розрахунок витрат за проектом: витрати на обслуговування екскурсійної послуги і витрати на організацію та оформлення документації. Застосування принципів формування конкурентоспроможного туристичного продукту, а саме соціально-культурного спрямування, соціально-економічного спрямування, цілеспрямованості дозволило сформувати перший блок, максимально враховуючи всі дефініційні ознаки туристичного ринку.

Алгоритм формування туристичного маршруту доведений до рівня обчислювальних процедур. Це сприяє вирішенню маркетингових, організаційних та розрахункових завдань, які виникають при розробці нитки маршруту. Для його практичної реалізації розроблена модель формування туристичного маршруту з використанням математичного і циклічного програмування, що дозволило: по-перше, визначити пріоритетні території проходження маршруту та застосувати послідовність вибраних об'єктів за шкалою пріоритетності; по-друге, розробити вибірку варіантів маршрутів за рядом змінних показників, що дає змогу врахувати усі детермінанти для вибору оптимальної нитки маршруту. Використання принципу ефективності та системності дозволило врахувати специфіку дій щодо реалізації туристичного маршруту і забезпечити процес зв'язку суб'єктів та об'єктів туристичного ринку, за допомогою яких є можливість формувати та реалізовувати конкурентний продукт (маршрут).

Методичний підхід базується на принципах конкурентоспроможності туристичного продукту (маршруту) і враховує фактори економічності соціальної спрямованості бізнес-процесів на потреби туристів. Це сприяє збільшенню тур потоків та обґрунтованому формуванню ціни на туристичний маршрут (рис. 5).

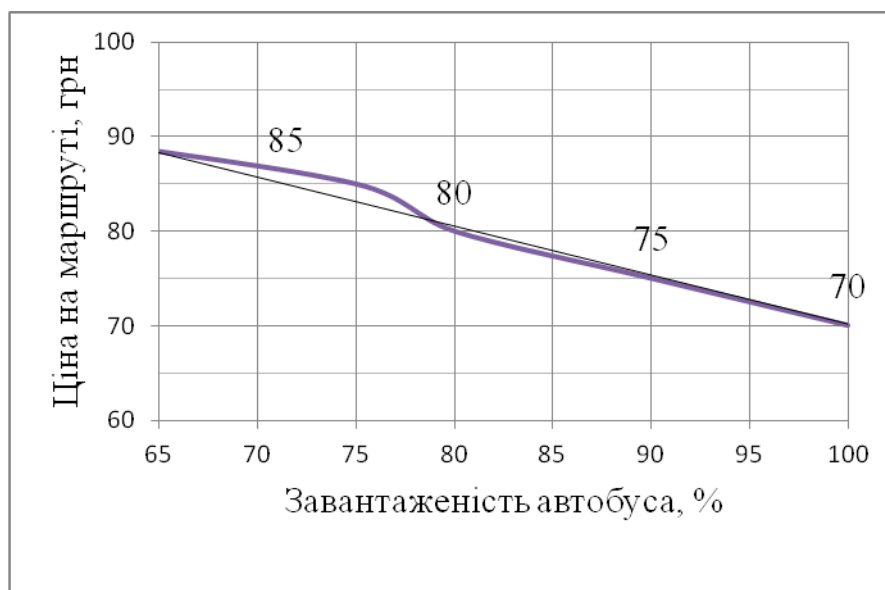

Рисунок 5 - Залежність ціни на туристичну послугу від туристичних потоків ТОВ «Краєвид»

Апробація розробленого методичного підходу у ТОВ «Краєвид» дозволила обґрунтовано встановити ціну на туристичний маршрут. Це призвело до забезпечення стабільного попиту на запропонований туристичний маршрут з урахуванням індексу сезонності (рис 6).

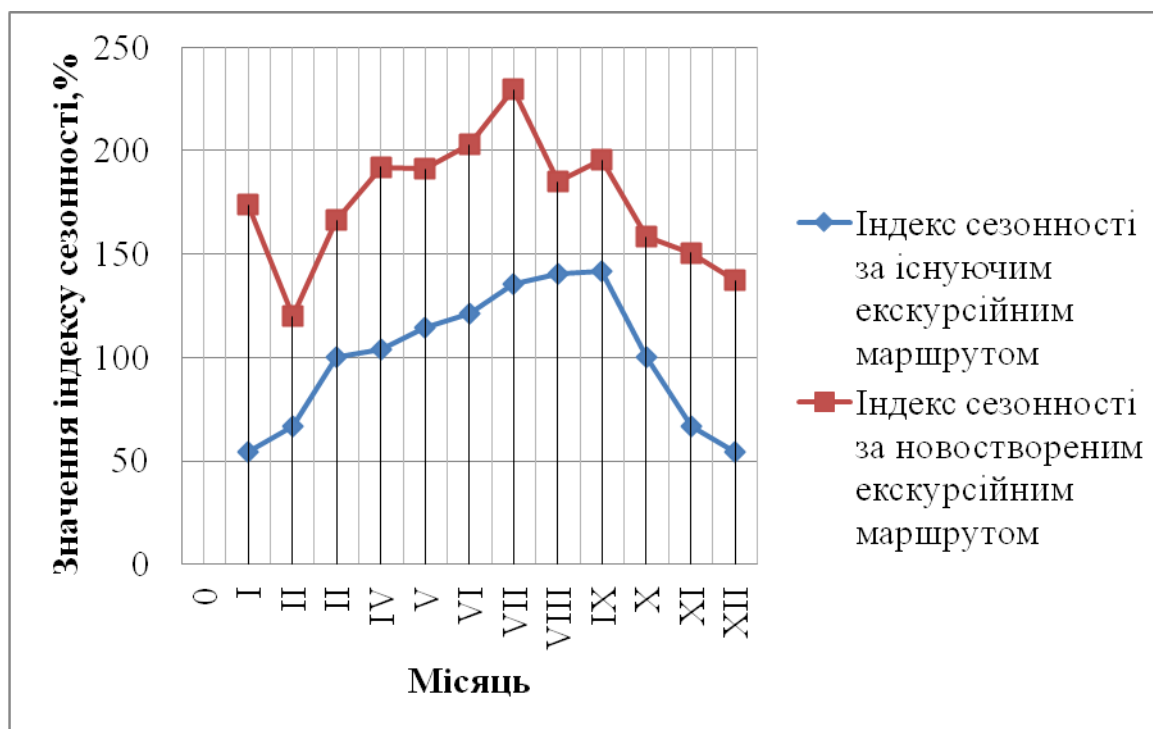

Рисунок 6 - Графік сезонної хвилі туристичних потоків ТОВ «Краєвид»

Впровадження методичного підходу формування оптимального туристичного маршруту в діяльність ТОВ «Краєвид» сприяло зниженню витрат в середньому на 16,8 % за 2012-2014 р.р. та отриманню прибутку в сумі 158,3 тис. грн. за рахунок збільшення туристичних потоків.

Отже, імплементація методів та принципів в управління туристичними організаціями дає підстави констатувати, що практичні рекомендації дозволять суб'єктам туристичної діяльності обґрунтовано визначати перспективні напрями розвитку туризму; підвищити рівень доступності та достовірності інформаційно-історичної бази даних; оптимізувати час на формування нитки туристичного маршруту.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі проведеного дослідження теоретичних положень та аналізу особливостей функціонування підприємств в умовах глобалізації, удосконалено принципи та методи управління туристичними організаціями і розроблені методичні рекомендації щодо їх застосування. Отримані результати дозволили зробити такі висновки:

1. Дослідження особливостей діяльності підприємств в умовах соціально-економічної кризи дозволили визначити основні напрями їх адаптації до

глобалізаційних процесів та виділити аспекти розвитку: просторові, функціональні, системні, інституційні, ресурсні. Найбільш значуща на сучасному етапі осмислення є ресурсна та просторова спрямованість управління підприємством. Визначено особливості функціонування підприємств в умовах економічної, технологічної, політичної глобалізації, яка суттєво впливає на діяльність туристичних організацій, спрямовану на інноваційний розвиток суспільства і базується на принципах і методах закону глобалізаційної євросегментації.

2.Компаративний аналіз сучасних методів та принципів управління виявив, що використання загальноприйнятого інструментарію управління в глобалізаційних умовах не може забезпечити ефективне функціонування підприємств. На підставі цього було виділено основні сучасні методи управління підприємством: системний, синергетично-системний, структурно-функціональний та інституціональний. Для адаптації підприємств до глобалізаційного простору було сформовано принцип конвергенції, який сприяє утворенню єдиного інтеграційного геопростору та забезпечує інтерпретацію процесів глобалізації у контексті консолідованого об'єднання суб'єктів туристичного ринку з метою підвищення ефективності їх діяльності. Виявлено, що існуючі принципи не можуть повністю використовуватись при управлінні туристичним підприємством в умовах глобалізації, тому запропоновано групу принципів формування конкурентного туристичного продукту (маршрутів), які базуються на задоволенні потреб споживачів туристичної послуги.

3Обґрунтовано показники оцінювання туристичного продукту. Встановлено економічну привабливість видів туристичних послуг за допомогою удосконалення їх класифікації та визначення рівня туристичних потоків за різними видами маршрутів. Доведено, що екскурсійно-пізнавальні туристичні маршрути відіграють важливу економічну, соціально-культурну роль у розвитку туризму в глобалізаційних умовах. Сформовано групу екзогенних, ендогенних та дуалістичних детермінант, які характеризують рівень попиту на туристичний продукт та враховують соціально-економічні зміни в суспільстві.

4Удосконалено шкалу оцінки рівня привабливості території здійснення туристичної подорожі, за якою було виконано розширення етапів проведення низки окремих завдань з обґрунтування критеріїв вибору об'єктів подорожі. Запропонована термінологія – «пріоритетної території подорожі», на підставі цього дано визначення поняття «пріоритетно-цінного об'єкту». Використання цих понять дозволило систематизувати і розбити на факторні групи (інфраструктурні, природні, культурно-історичні) туристичні об'єкти.

5Розроблено методичний підхід до формування конкурентоспроможного туристичного продукту з поетапним вирішенням складних організаційно-економічних завдань. Інструментарієм для його реалізації стали: алгоритм формування оптимального туристичного маршруту, формалізована модель формування туристичного маршруту, програмне забезпечення моделі формування туристичного маршруту та алгоритм впровадження методичного підходу. Методика базується на використанні наукових методів дослідження та принципах формування конкурентоспроможного туристичного продукту, застосування яких привело до

отримання оптимального варіанту туристичного маршруту, який задовольняє потреби туристів і враховує соціальні, економічні фактори.

6. Запропоновано програмне забезпечення моделі формування оптимального туристичного маршруту, що базується на методі циклічного програмування з використанням комп'ютерних технологій MathCad 14. Це дозволяє в режимі реального часу розробляти оптимальну нитку туристичного маршруту, враховуючи уподобання споживачів туристичної послуги. Розроблені модулі програмного забезпечення подаються у вигляді матриць усіх вхідних параметрів (відстаней між об'єктами, статусу туристичних об'єктів: природні, культурно – історичні, соціальні та вартості відвідування об'єкта), які дозволяють простежувати зміни і оперативно оновлювати асортимент послуг, що є основою підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту та економічної ефективності господарської діяльності підприємств.

7. Використання розробленого методичного підходу до формування конкурентоспроможного туристичного продукту (маршруту) у ТОВ «Краєвид» забезпечило отримання економічного ефекту за три роки його діяльності в розмірі 158,3 тис. гривень.

Результати дисертаційного дослідження можуть використовуватися на підприємствах туристичної галузі, а також в організаціях, які займаються впровадженням і розробкою туристичних маршрутів (туроператорами).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Компанець К. А. Види ризиків на підприємстві при втраті кваліфікованого керівника / К. А. Компанець // - Вісник Національного транспортного університету - 2007. – №15. – С. 334–338.

2. Компанець К. А. Економічне обґрунтування туристичних маршрутів / К. А. Компанець // - Вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу – 2011. – С. 62–67.

3. Компанець К. А. Переваги та недоліки сучасної індустрії туризму / К. А. Компанець // - Вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу – 2011. - С. 56 – 62.

4. Компанець К. А. Формування економічно вигідних маршрутів / К. А. Компанець., І. Ф. Лаврик // - Вісник Національного транспортного університету – 2011. - №24. – С. 345 – 348.

Автору належить визначення застосування економіко – математичного методу оцінки маршрутів.

5. Компанець К. А. Аналіз економічності туристичних маршрутів України / К. А. Компанець, М. Н. Бідняк // - Таврический экономический журнал - АР Крым, г. Симферополь – 2012. - №5 – С. 11 - 14.

Автору належить визначення впливу туристичних транспортних маршрутів на економіку країни.

Компанець К.А. Проблеми розвитку туристичної індустрії України. /

К.А. Компанець, С.В. Іванчук // - Збірник «Управління проектами, системний аналіз

і логістика» – 2012.– №9 – С. 328 - 332.

Автору належить визначення порядку проблем організації туристичної галузі.

6. Компанець К.А. Формування економічно вигідних туристичних маршрутів / К.А. Компанець, С.В. Іванчук // - Вісник Національного транспортного університету – 2012. - №26 – С. 399 - 403.

Автору належить алгоритм формування маршруту.

7. Компанець К.А. Антикризова програма розвитку туристичної галузі / К.А. Компанець, І.О. Темник // - Науковий журнал «Стратегія розвитку України» Національний авіаційний університет – 2014. – № 3 - С. 399 - 403.

Автору належить концепція розвитку туристичних організацій в сучасному економічному середовищі.

Публікації у наукових періодичних виданнях іноземних держав з напрямку:

8. Компанець Е.А. Методика формування ефективного туристичного маршрута / Е.А. Компанець., М.Н. Бедняк // - Сборник статей - г. УФА РИЦ Баш ГУ – 2014.- Часть 2. – С. 3 - 5.

Автору належить макет альтернативного варіанту маршруту.

9. Kompanets Katarina. Route selection and formation model design. / К.А. Kompanets // - Научно – теоретический и практический журнал Оралдин Ылым Жаршысы – г. Уральск. Казахстан - 2015. - № 6 (137) – С. 44 – 47

10. Kompanets Katarina. Optimal tourist route modeling. / К.А. Kompanets., I.F. Lawrik, A.F. Boyko / Nauka i Studia – Przemysl. Чехия – 2015 - № 4 (135) – С. 18 – 24. *Автору належить модель формування оптимального маршруту.*

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Компанець К.А. «Аналіз та оцінка економічності туристичних маршрутів України». / К.А. Компанець // Наукова конференція професорсько – викладацького складу, аспірантів, студентів та працівників відокремлених підрозділів університету. - К. – НТУ- 2013р.

12. Компанець К.А. Розвиток спортивних самодіяльних видів туризму в Україні. / К.А. Компанець // Наукова конференція професорсько – викладацького складу, аспірантів, студентів та працівників відокремлених підрозділів університету. - К. – НТУ- 2013р.

13. Компанець К.А. Проектування оздоровчо-лікувального комплексу. / К.А. Компанець // Наукова конференція професорсько–викладацького складу, аспірантів, студентів та працівників відокремлених підрозділів університету. - К. – НТУ- 2013р.

14. Компанець К.А. Економічне обґрунтування вибору туристичних маршрутів України. / К.А. Компанець // Наукова конференція професорсько – викладацького складу, аспірантів, студентів та працівників відокремлених підрозділів університету. - К.: НТУ- С 2012. – 289.

15. Компанець К.А. Проблеми туристичної індустрії в Україні. / К.А. Компанець, А.О. Рожевська, О.Є. Філіпенко // Наукова конференція професорсько – викладацького складу, аспірантів, студентів та працівників відокремлених підрозділів університету. - К. – НТУ- 2011 – С 261.

Автору належить систематизація статистичної інформації.

16. Компанець К.А. Переваги та недоліки сучасної індустрії туризму. / К.А. Компанець // Всеукраїнська науково-практична конференція - Туризмознавство: наукові та практичні аспекти – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу – 2011.

17. Компанець К.А. Аналіз економічності туристичних маршрутів України / К.А. Компанець // Міжнародна науково – практична конференція «Стратегія розвитку сталого туризму» - м. Сімферополь., Кримський Інститут бізнесу. Самарський Інститут Бізнесу та Управління. Консалтингово – Конфліктологічний центр. Центр розвитку освіти, науки та інновацій – 2012.

18. Компанець К.А. Формування факторів впливу на туристичний потенціал регіону. / К.А. Компанець., Н.В. Васильєва // VII Міжнародна науково – практична конференція «Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі» - Київський інститут бізнесу та технологій Житомирська Філія – 2013. – С 36 – 38.

Автору належить формування факторних груп, які впливають на туристичний потенціал території.

19. Компанець К.А. Факторний аналіз туристичного потенціалу регіону. / К.А. Компанець // VII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі» - Київський інститут бізнесу та технологій, Житомирська Філія – 2013. – С. 126 - 130.

20. Компанець К. А. Проектування оздоровчо-лікувального комплексу. / К. А. Компанець, А. В. Приходько // Наукова конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та співробітників відокремлених структурних підрозділів університету. – К.: НТУ, 2013. – С. 324.

Автору належить макет культурно-оздоровчого комплексу.

21. Компанець К.А. Вплив психологічно-етичних факторів на розвиток туризму в Україні. / К.А. Компанець, Ю.І. Діденко // Наукова конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів і структурних підрозділів – К.: НТУ, 2014. – С 319.

Автору належить інформаційно-логістична схема формування факторів.

22. Компанець К.А. Перспективи розвитку спортивного туризму в Україні. / К.А. Компанець, М.М. Коваленко // Наукова конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів і структурних підрозділів –К.: НТУ, 2014. –319 с.

Автору належить визначення напрямів розвитку спортивного туризму.

Свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір:

23. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на науковий твір № 59658 «Методика формування туристичного маршруту» / К.А.Компанець, І.Ф. Лаврик; Національний транспортний університет; заявл. 18.03.2015 № 60056; опубл. 15.05.2015.

24. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на науковий твір № 59659 «Програмне забезпечення моделі формування оптимального туристичного

маршруту» / К.А.Компанець, М.М. Дехтяр; Національний транспортний університет; заявл. 18.03.2015 № 60057; опубл.15.05.2015.

25. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на науковий твір № 59657 «Формалізована модель формування оптимального туристичного маршруту» / К.А. Компанець, М.Н. Бідняк; Національний транспортний університет; заявл. 18.03.2015 № 60055; опубл.15.05.2015.

АНОТАЦІЯ

Компанець К.А. Організаційно – економічне обґрунтування принципів та методів управління підприємством (на прикладі туристичних організацій). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) – Національний транспортний університет, Київ, 2015.

Дисертаційна робота містить наукові дослідження питань управління підприємствами в сучасному глобалізаційному середовищі, що призвело до застосування в їх діяльності нових методів та принципів. Вони спрямовані на процес розроблення, впровадження та функціонування аналітично-економічного інструментарію формування конкурентоспроможного туристичного продукту (маршруту) через розробку інформаційно-методичного підходу до створення раціонального туристичного маршруту, що дало можливість туристичним підприємствам отримати максимальний економічний ефект після його впровадження. Для реалізації інформаційно-методичного забезпечення формування ефективного туристичного маршруту розроблено формалізовану модель, алгоритм поетапного вирішення питань проектування та організації туристичного маршруту і програмне забезпечення, яке вирішує складні маркетингові питання з формування туристичних маршрутів.

Ключові слова: глобалізаційне середовище, принципи та методи управління, пріоритетна територія подорожі, пріоритетно-цінні об'єкти, конкурентоспроможний туристичний продукт, туристичні маршрути, циклічне програмування, формалізоване моделювання.

АННОТАЦИЯ

Компанец Е.А. Организационно-экономическое обоснование принципов и методов управления предприятием (на примере туристических организаций). - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (за видами экономической деятельности). - Национальный транспортный университет, Киев, 2015.

Диссертационная работа содержит научные исследования по формированию методических рекомендаций к разработке туристического конкурентного продукта (маршрута) путем внедрения новых методов и принципов управления предприятий в глобальной среде. Основные рекомендации базируются на организационно-

экономическом анализе, основанном на потребительском выборе туристического маршрута. Для реализации информационно - методического обеспечения формирования эффективного туристического маршрута разработана формализованная модель и алгоритм поэтапного решения вопросов проектирования и организации туристического маршрута. Применение методов многофакторного отбора, картографического и геоинформационного обеспечения позволило определить пять территориальных зон проведения туристического похода разного направления. При проведении анкетного и экспертного исследования были выявлены приоритетно-ценные объекты, которые помогли сформировать эффективные туристические экскурсионные маршруты.

Ключевые слова: принципы управления, методы управления, глобализационные процессы, рыночный конкурентный продукт, приоритетная территория путешествия, приоритетно-ценные объекты, туристические маршруты, циклическое программирование.

STRUCTURAL ABSTRACT

Kompanets K. A. Organizational-economic substantiation of the principles and methods of management of the enterprise (for example, tourist organizations).- The manuscript.

The Dissertation for the Candidate of Economic Sciences Degree at the discipline 08.00.04 - Economics and Enterprises Management (by the types of economic activity). - National Transport University, Kyiv, 2015

This thesis research methods and principles of tourism management organization were studied. These papers include research management processes of development, implementation and operation of analytical and economic instruments due to formation of the tourist route through the development of information and methodological approach to the formation of efficient travel route, which performs an important economic function. This allows us to gain profit using the development and promotion of tours to the consumers. It was proved that an excursion is the most cost effective travel service which is in demand. Thus, the main problem of domestic tourist organizations have are due to a lack of an universal method of tourist route formation.

In this thesis, the focus is on the efficiency of tourist routes, due to use of the uniform methods of optimization and configuration information for marketing research. The proposed method of assessing the effectiveness of tourist routes defines a system of indicators which have the same content at all levels of public administration in Ukraine.

The generalized scale of assessment of the attractiveness level of the district for the tourist trip implementation has been improved; it characterizes each factors of a travel route that was chosen by the consumer of tourist services.

In this work, a design algorithm and organization of the tourist route is created. It is a formal model an efficient travel route is based on which. Thus, it let us define tour objects and describe their visiting sequence by priority, cost, time and length of the route and determine an optimum tour. This algorithm solves complex marketing, organizational and calculation tasks, which are placed in the formation of the tour.

The private skeleton map of Kyiv and Kyiv region surface for each factor based on

an expert research tourists survey and analytical data of the state was built. Using a geographical information system, information about tourist potential of the area became more accessible. This allowed us to select 5 tour zones, for which future growth recommendations have been developed.

This thesis a software that solves complex marketing issues on the tour formation was created. So, the study made it possible to take into account all selection criteria for an efficient tour involving all input tabular data. Development of a module according to the current algorithm will allow us to implement the operational management in real time, as well as save the time.

The proposed methodological principles of tourist route formation are presented as procedures that may be implemented in any tourist company, of any proprietary form and type of tourism services.

Keywords: management, management principles, globalization processes, market competitive product, priority travel area, priority - valuable objects, tours, cycle-based programming, effective tour.